

System zarządzania środowiskowego EMAS jako narzędzie wdrażania strategii zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwie

JEL classification: Q56

Słowa kluczowe: EMAS, ISO, zrównoważony rozwój, zarządzanie, Dolny Śląsk

Keywords: EMAS, ISO, sustainable development, Lower Silesia, management

Abstrakt: Najlepszym narzędziem służącym do realizowania idei zrównoważonego rozwoju są systemy zarządzania środowiskiem. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku zobligowało rodzime przedsiębiorstwa do dostosowania się do obowiązujących wymogów odnośnie do ochrony środowiska, systemy zarządzania środowiskiem mogą pomóc Polsce sprostać tym wymogom. Na Dolnym Śląsku system EMAS jest mało popularny (tylko cztery przedsiębiorstwa zdecydowały się dobrowolnie wziąć udział w programie), jednakże wypełnione deklaracje świadczą o ich wysokiej kulturze zarządzania i dobrze rokuje województwu.

Environmental management system — EMAS as a tool for the implementation of a sustainable development strategy at the enterprise level

Abstract: Sustainable development makes it possible to reconcile the problem of limited resources and inequality in economic processes, together with the sphere of economic freedom and a constant desire to maximize profits. The best tool to implement this idea at the enterprise level, are the environmental management systems, like ISO and EMAS.

Polish accession to the European Union in 2004, caused that, the domestic enterprises have been compelled to comply with the applicable requirements relating to environmental protection. The environmental management systems, like EMAS could help to accomplish these requirements. In Lower Silesia EMAS is not very popular (only 4 companies so far, has implemented it) but already filled declarations, demonstrates their high culture of management and bodes well for the region.

Wstęp

Działalność człowieka prowadzi zawsze do przekształcenia otaczającego go środowiska, rzecz w tym, aby nie odbywało się to kosztem degradacji świata, w którym żyjemy. Zrównoważony rozwój daje możliwość pogodzenia problemu ograniczonego zasobów i nierówności w procesach gospodarczych ze sferą wolności gospodarczej człowieka i jego stałej chęci do maksymalizowania zysków. Najlepszym narzędziem służącym do realizowania tej idei na poziomie przedsiębiorstwa są systemy zarządzania środowiskiem.

W przełomowych dla światowej ekologii latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku politycy i ekonomiści zaczęli zauważać, że zasoby nie są towarami dostępnymi w nieskończoność i nie istnieją substytuty, które mogłyby zastąpić ich ewentualny brak.

Celem niniejszej publikacji jest nakreślenie koncepcji zrównoważonego rozwoju i funkcjonowania systemów zarządzania środowiskiem jako narzędzi służących do implementowania tej koncepcji na poziomie przedsiębiorstwa. Skupiono się na systemie EMAS jako najbardziej popularnym narzędziu, sygnowanym przez Unię Europejską i mającym odzwierciedlenie w światowych standardach (ISO). Następnie przedstawiono funkcjonowanie systemu na gruncie Polski jako kraju członkowskiego UE, a także zalety i wady płynące z wdrażania systemu przez przedsiębiorstwa na przykładzie Dolnego Śląska.

Jak pokazują liczne badania, to głównie przedsiębiorstwa przyczyniają się do rozwoju gospodarczego, czego kosztem jest nadmierna eksploatacja środowiska i problem konfliktu pomiędzy celami ekonomicznymi a społecznymi. Gdyby nie rosnąca świadomość społeczności międzynarodowej, przedsiębiorstwa zajmowałyby się raczej naprawianiem szkód wyrządzanych w środowisku (*ex post*), a obszary szczególnie cenne obejmowane byłyby ochroną ograniczającą się tylko do terenu działalności produkcyjnej.

1. Zrównoważony rozwój jako powinność przedsiębiorcy

Klasyczna teoria ekonomii mówi, że podstawowym celem przedsiębiorcy jest maksymalizacja zysku. Jednakże w dobie konkurencji i rozwoju teorii menedżerskich ukuto przeświadczenie, że nadrzędnym interesem właścicieli przedsiębiorstw jest stały wzrost ich wartości rynkowej. Teoria społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw bazuje głównie na koncepcji zrównoważonego rozwoju. Punktem wyjścia dyskusji o roli środowiska w procesie wzrostu gospodarczego było spostrzeżenie, że ludzkość sama stwarza zagrożenie podstaw własnego życia i hamuje swój rozwój przez nadmierną eksploatację zasobów¹. Pojęcie „zrównoważony rozwój” jako całe sformułowanie zostało wprowadzone do rozmów

¹ R. Berger, *Zielony zysk, zielony wzrost — jak zielona rewolucja stymuluje gospodarkę*, Warszawa 2011, s. 22.

międzynarodowych przez niemiecką delegację podczas szczytów ONZ na początku lat osiemdziesiątych XX wieku². Później przejęła je i wprowadziła w obieg powołana przez ONZ w 1983 roku Światowa Komisja ds. Środowiska i Rozwoju. Dziewięć lat później, podczas Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro, przyjęto dokument Agenda 21 wyznaczający program zrównoważonego rozwoju dla świata, tym samym rezerwując to pojęcie i definiując je jako nieodłącznie związane ze środowiskiem „trwałe dążenie do rozwoju, zaspokajające potrzeby teraźniejszości bez ryzyka, że przyszłe pokolenia nie będą w stanie zaspokoić swoich potrzeb”³.

Holger Rogall natomiast definiuje to pojęcie jako „zmierający do zapewnienia wszystkim żyjącym dzisiaj ludziom i przyszłym pokoleniom dostatecznie wysokich standardów ekologicznych, ekonomicznych i społeczno-kulturowych w granicach naturalnej wytrzymałości Ziemi, stosując zasadę sprawiedliwości wewnątrz- i międzypokoleniowej”⁴.

W polskich realiach zrównoważony rozwój został usankcjonowany w 1997 roku w Konstytucji RP. W artykule 5 istnieje zapis „Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”⁵.

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku zobligowało rodzime przedsiębiorstwa do dostosowania się do obowiązujących wymogów odnośnie do ochrony środowiska. Unijne priorytety w pracach legislacyjnych określają pięcioletnie programy działań. Dotychczas opracowano sześć takich programów, z których pięć obejmowało lata 1973–1999⁶. Przez ten okres koncepcja rozwoju zrównoważonego została utwierdzona przez stopniowo wprowadzane zasady.

Wyklarowały się wówczas: „zasada prewencji” i „zanieczyszczający płaci”. Pierwsza z nich dotyczyła zapobiegania tworzeniu zanieczyszczeń i wspierania ekologicznej produkcji oraz ukształtowania relacji między rozwojem gospodarczym i środowiskowym. Zasada „zanieczyszczający płaci” przyniosła wielkie zmiany i przyczyniła się do ustanowienia standardów emisyjnych w Unii Europejskiej. W 2000 roku w Lizbonie powstała nowa strategia rozwoju — strategia lizbońska, uzupełniona później na szczycie w Sztokholmie. Jej celem było osiągnięcie „pozycji najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej, opartej na wiedzy, gospodarki na świecie, przy zachowaniu zrównoważonego

² A. Graczyk, *Kształtowanie zrównoważonego rozwoju w reakcji na kryzys globalny*, Wrocław 2011, s. 22.

³ M. Kramer, M. Urbaniec, A. Kryński, *Międzynarodowe zarządzanie środowiskiem*, t. I. *Interdyscyplinarne założenia prakseologicznego zarządzania środowiskiem*, Warszawa 2004, s. 75.

⁴ H. Rogall, *Ekonomia zrównoważonego rozwoju*, Poznań 2010, s. 40.

⁵ <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/1.htm>. Rozdział I, art. 5 Konstytucji RP (dostęp: 9.10.2012).

⁶ J. Adamczyk, T. Nitkiewicz, *Programowanie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw*, Warszawa 2007, s. 30.

wzrostu gospodarczego z większą i lepszą jakością miejsc pracy i spójnością społeczną⁷. Do zasad „zanieczyszczający płaci” oraz „prewencji” dodano zasadę „sprawiedliwości”, „efektywności ekonomicznej” oraz „pomocowości”. Zasada „pomocowości” opiera się na podejmowaniu środków przez Unię, gdy działania wewnętrzne państw są niewystarczające bądź nie przynoszą oczekiwanych korzyści. Zasada „efektywności ekonomicznej i kosztowej” zwraca uwagę na rozwój gospodarczy, więc kary i obostrzenia winny mieć wymiar proporcjonalny do szkody, natomiast koszty ochrony środowiska na poziomie mikro powinny być dostosowane do realiów, tak żeby producenci nadal mogli kierować się maksymalizacją zysku w profilu swojej produkcji. Ostatnia dodana zasada — „sprawiedliwości”, obciąża kosztami bardziej rozwinięte kraje europejskie, tak aby nie hamować rozwoju i procesu konwergencji w UE. Zasady, wypracowywane przez lata, wymuszają na przedsiębiorcach poszukiwanie rozwiązań, które zminimalizują ilość odpadów, umożliwią pełną ich segregację i w jak największym stopniu ponowne wykorzystanie. Nie ma wątpliwości co do tego, że koszty związane ze zbiórką, segregacją i utylizacją odpadów będą rosły, zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę wymogi narzucone przez dyrektywę UE. Już w traktacie akcesyjnym Polska została zobowiązana do zamknięcia do 2012 roku wszystkich wysypisk, które nie spełniają wymagań dyrektywy nr 99/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów⁸. Komisja Europejska ustanowiła dotkliwe kary za niedostosowanie się do tych wymogów i jest w stanie nałożyć karę, której ryczałt minimalny stanowi iloczyn kwoty bazowej (500 tys. euro) i współczynnika zdolności płatniczej państwa członkowskiego (dla Polski 7,22)⁹.

W konsekwencji ryczałt minimalny w przypadku Polski wynosi 3 mln 610 tys. euro jednorazowo nałożonej kary. Ponadto Kodeks cywilny reguluje odpowiedzialność karną indywidualnych przedsiębiorstw za niedotrzymanie standardów dotyczących emisji i przyjaznej produkcji¹⁰.

⁷ Presidency Conclusions, Lisbon European Council 23 and 24 March 2000, EC, Lisbon 2000, s. 2.

⁸ Dyrektywa Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:04:31999L0031:PL:PDF> (dostęp: 12.11.2014).

⁹ Komunikat Komisji Europejskiej z dnia 9 grudnia 2005 r. w sprawie stosowania artykułu 228 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską SEC(2005)1658, http://ec.europa.eu/community_law/docs/docs_infringements/sec_2005_1658_pl.pdf (dostęp: 12.11.2014).

¹⁰ Zob. S. Paniczko, H. Brulińska, *System kar i odpowiedzialności za szkody wyrządzone środowisku*, <http://een.org.pl/index.php/ochrona-srodowiska---spis/type-level/1page/3/articles/system-kar-i-odpowiedzialnosc-za-szkody-wyrzadzone-w-srodowisku.html> (dostęp: 12.12.2013).

2. Systemy zarządzania środowiskiem

Zarządzanie środowiskiem jest reakcją gospodarki na procesy industrializacji. Całkowita eliminacja negatywnego oddziaływania na środowisko przez przedsiębiorstwa jest niemożliwa, można jednak ten wpływ skutecznie ograniczać. W latach osiemdziesiątych pojawiła się koncepcja kompleksowego podejścia do problemu zarządzania wpływem na środowisko, które nie ograniczało się już do stosowania rozwiązań typu „koniec rury”, lecz zostało rozszerzone o wdrażanie nowych technologii, stosowanie odpowiednio dobranych materiałów i surowców oraz inne tego typu działania¹¹. Międzynarodowa Izba Handlowa opracowała Kartę biznesu, która zawiera 16 zasad zarządzania środowiskowego przedsiębiorstw¹². Zasady te uwzględniają koncepcje społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) i były podstawą programu czystej produkcji, ustanowionego przez Światową Organizację Zdrowia¹³. Czysta produkcja polega na traktowaniu dobra środowiska jako priorytetu i wartości nadrzędnej do procesu produkcji, zakłada podejmowanie inicjatyw związanych z jego ochroną, popieranie monitorowania jego stanu, promowanie „odpowiedzialnej przedsiębiorczości” i co ma największe znaczenie dla koncepcji systemów zarządzania środowiskiem — raportowanie o oddziaływaniu przedsiębiorstwa na otoczenie w związku z procesem produkcji¹⁴.

Zarządzanie środowiskowe obejmuje strukturę organizacyjną, planowanie, procedury, procesy oraz zasoby służące wdrażaniu i prowadzeniu zarządzania jednostką w sposób uwzględniający problemy środowiska¹⁵. Pozwala tak koordynować prace, aby nie tylko przyczynić się do realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju, lecz także maksymalizować zyski. Ekologiczna produkcja zawsze bowiem idzie w parze z postępowaniem technologicznym i dbałością o należyte, efektywne wykorzystanie zasobów.

W 1991 roku Międzynarodowa Organizacja do spraw Standaryzacji ISO utworzyła Strategiczną Grupę Doradczą do spraw Środowiska (SAGE — Strategic Advisory Group on the Environment)¹⁶. Głównym jej celem było utworzenie i stosowanie w praktyce jednolitej, międzynarodowej normy dotyczącej zarządzania środowiskowego. W 1993 roku SAGE została zastąpiona przez Komitet Techniczny ISO/TC 207 w celu standaryzacji światowych systemów, tak aby możliwe było ogólnosiwiatowe tworzenie zaleceń zarządzania środowiskowego przedsiębiorstw.

¹¹ J. Adamczyk, T. Nitkiewicz, *op. cit.*, s. 101.

¹² B. Rok, *Odpowiedzialny biznes w nieodpowiedzialnym świecie*, Warszawa 2004.

¹³ J. Adamczyk, T. Nitkiewicz, *op. cit.*, s. 100.

¹⁴ Z. Nowak, *Czysta produkcja — strategia ochrony środowiska XXI wieku*, „Problemy Ekologii” 1997, nr 2.

¹⁵ A. Kowalkowski, Z. Janczyk, *Wdrażanie systemu zarządzania środowiskowego w regionie z uwzględnieniem organizacji funkcjonujących w gminie i powiecie*, Kielce-Warszawa 2002.

¹⁶ <http://www.tc207.org/about207.asp> (dostęp: 22.03.2012).

Norma ISO 14001 została ustanowiona 16 lat temu. Znowelizowano ją 4 listopada 2004 roku. Do naszego kraju w wersji polskiej trafiła stosunkowo niedawno, albowiem dopiero w 2005 roku. System ISO 14000 ma na celu ułatwienie międzynarodowej wymiany handlowej, harmonizację różnych norm krajowych dotyczących zarządzania środowiskowego oraz udoskonalenie efektów działalności środowiskowej organizacji¹⁷. Liczba 14 000 stanowi serię norm obejmujących zarówno ustalenia dotyczące SZŚ, oceny efektów działalności środowiskowej i audytu, jak i normy dotyczące ekoetykietowania i oceny cyklu życia produktu, skupiające się głównie na wyrobach przedsiębiorstwa. Spośród opublikowanych norm z serii ISO 14000 najbardziej rozpowszechnioną jest norma ISO 14001. Jest to norma, która zawiera wskazówki i wytyczne dotyczące tego, jak skutecznie wdrożyć system zarządzania środowiskowego. Bardzo ważne jest, że została ona przystosowana do ustawodawstwa środowiskowego na całym świecie. Podstawowe wymagania określone w tej normie dotyczą oceny wpływów produkcji na środowisko, przestrzegania odpowiednich wymagań legislacyjnych, rozwoju i utrzymywania realizacji zadań środowiskowych, wdrażania udokumentowanego systemu, łącznie z elementami szkoleń i kontrolą działania¹⁸.

Dnia 29 czerwca 1993 roku Komisja Europejska wydała rozporządzenie nr 1836/93 dotyczące dobrowolnego układu przedsiębiorstw przemysłowych we Wspólnym Schemacie Przeglądu Zarządzania Środowiskiem (Eco-management and Audit Scheme — EMAS).

Składa się ono z 18 artykułów oraz 8 integralnych i wiążących załączników, z których pierwszy stanowi opisana wcześniej międzynarodowa norma ISO 14001.

EMAS obowiązuje we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (European Economic Area), jednak przystąpienie do niego jest dobrowolne. System powstał jako odpowiedź na rosnącą rolę globalizacji i scalania UE w celu utworzenia z niej obszaru silnie konkurencyjnego na rynku światowym w czasach ciągłego pogarszania się stanu środowiska naturalnego. Wymagania w nim zawarte opierają się na zmniejszeniu szkodliwości oddziaływania na środowisko przy jednoczesnym rzetelnym i wiarygodnym sposobie informowania o działalności środowiskowej. Prawdziwość takiej informacji zatwierdzana jest przez niezależną organizację kontrolowaną przez kraje członkowskie. Rozporządzenie kładzie ponadto nacisk na uczestnictwo w EMAS zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw oraz, podobnie jak w przypadku innych norm dotyczących systemów zarządzania, podkreśla wagę doskonalenia systemu. W dniu 19 marca 2001 roku wprowadzono modyfikacje do dotychczasowego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (nr 761/2001)¹⁹, dopuszczając

¹⁷ <http://www.emas.mos.gov.pl/elearning/el0154.jsp> (dostęp: 24.03.2012).

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Zob. rozporządzenie nr 761/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 marca 2001 r., dopuszczające dobrowolny udział organizacji w systemie ek zarzadzania i audytu we Wspólnocie (EMAS).

dobrowolny udział organizacji w systemie, aby umożliwić oddolne inicjatywy, które miały poprawić efekty swojej działalności środowiskowej.

Do grudnia 2011 w systemie EMAS w Europie zarejestrowano 4256 organizacji (obejmujących 6743 obiekty)²⁰. Po chwilowym spadku liczby rejestracji, obserwowanym na przełomie 2002 i 2003 roku, liczba ta zaczęła ponownie rosnać aż do roku 2006, po czym w 2007 roku nastąpił spadek²¹. Niekwestionowanym liderem we wdrażaniu EMAS są Niemcy. Na dalszych miejscach plasują się Hiszpania oraz Włochy. Sporą liczbę rejestracji odnotowano też w Austrii — około 261 wpisów (około 500 obiektów)²². Organizacje muszą wykazywać zgodność z przepisami prawnymi dotyczącymi ochrony środowiska, a także wymaganiami normy ISO 14001 oraz z pozostałymi wymaganiami EMAS. Najmniejszym podmiotem, który może dokonać rejestracji w systemie EMAS, jest obiekt, czyli: „cały grunt na geograficznie wydzielonym obszarze, podlegający kontroli zarządczej organizacji, obejmującej działania, wyroby i usługi, łącznie z całą infrastrukturą, wyposażeniem i materiałami”²³.

Polska z silnym sektorem małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), które przyczyniają się do rozwoju gospodarczego kraju, powinna być podstawowym adresatem reform środowiskowych. W świetle danych GUS działające w Polsce przedsiębiorstwa generują blisko trzy czwarte polskiego produktu krajowego brutto (PKB) (wynik na poziomie 71,6% w 2010 roku)²⁴. W 2010 roku działało w naszym kraju około 1,7 mln firm. Zdecydowana większość z nich — 99,8% — to małe i średnie przedsiębiorstwa. W porównaniu ze średnią unijną sektor MŚP w Polsce jest w większym stopniu zdominowany przez mikroprzedsiębiorstwa, a udział małych firm jest o ponad połowę mniejszy niż w UE²⁵. Dlatego też tak ważne dla zrównoważonego rozwoju Polski są pomoc i monitorowanie działalności ekologicznej w przedsiębiorstwach, nie tylko w dużych korporacjach.

3. Wprowadzenie systemu zarządzania środowiskowego EMAS

Proces wdrażania systemu EMAS został w literaturze przedmiotu podzielony na siedem etapów. Pierwszy z nich to opracowanie indywidualnej polityki ekologicznej przedsiębiorstwa w oparciu o wytyczne UE. Polityka ta ma uwzględniać zakres działań o charakterze szkoleń, w trakcie których pracownicy powinni zostać zapoznani z podjętymi działaniami zapewniającymi realizację polityki środowiskowej

²⁰ http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm (dostęp: 26.03.2012).

²¹ *Ibidem*.

²² A. Matuszak-Flejszman, *EMAS — w kierunku zrównoważonego rozwoju*, www.e-czytelnia.com (dostęp: 26.03.2012).

²³ <http://www.iso.org/pl/emas> (dostęp: 24.03.2012).

²⁴ Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2010–2011*, Warszawa 2012, s. 18.

²⁵ *Ibidem*, s. 21.

przedsiębiorstwa. Szkolenia takie winny stanowić podstawę do określenia celów prośrodowiskowych i angażować pracowników w zachowania sprzyjające ekologii na co dzień²⁶.

Następnym etapem jest wnikliwe przeprowadzenie przeglądu systemu produkcji w przedsiębiorstwie. Według Janusza Mikuły taki przegląd to: „systematyczna, udokumentowana, okresowa i celowa ocena osiągnięć organizacji, systemu zarządzania i procesów stworzonych w celu ochrony środowiska”²⁷. W skrócie — przegląd taki pozwala zlokalizować w procesie produkcji miejsca, które powinny być szczególnie monitorowane, oraz wprowadzić technologiczne usprawnienia.

Trzeci etap wdrażania EMAS to opracowanie programu środowiskowego, który umożliwi realizację zamierzonych celów. Sporządza się wówczas harmonogram działań a weryfikatorzy pilnują jego realizacji. Kolejne etapy: wdrażanie systemu *sensu stricto* i audyt prowadzą do sporządzenia najważniejszego dokumentu, świadczącego o pozytywnym stosowaniu EMAS — deklaracji środowiskowej. Wymóg jej corocznego publikowania pozwala na rzeczywistą realizację koncepcji zrównoważonego rozwoju firmy. Deklaracja jest formą komunikacji z opinią publiczną. Informacje dotyczące wielkości emisji powinny być przedstawione w sposób jasny i zrozumiały dla laika. Obowiązek aktualizacji wymusza dodatkowo regularne przeprowadzanie audytów wewnętrznych przez odpowiednio przeszkolonych weryfikatorów²⁸.

Końcowym etapem jest zatwierdzenie deklaracji przez weryfikatora, nadanie uprawnień przedsiębiorstwu (w tym posługiwanie się prestiżowym znakiem systemu EMAS) i umieszczenie podmiotu na sygnowanej przez Komisję Europejską stronie http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm²⁹.

4. Korzyści i koszty związane z wprowadzeniem systemu EMAS

Największe korzyści z wprowadzenia systemu widać w sferze zarządzania i finansów. Obserwuje się znaczącą redukcję kosztów energii i surowców. Ponadto, dzięki wysokim standardom i monitorowaniu procesu produkcji, łatwiej jest działać w sytuacjach awaryjnych, na przykład możliwe jest szybkie usunięcie nieprawidłowości i naprawienie usterki czy stosowanie działań prewencyjnych. Dalej w sferze prawno-społecznej zauważa się polepszenie stosunków z władzami i spełnienie

²⁶ Zob. Centrum Informacji Ekologicznej, http://ekologia-info.eu/index.php?lang=1&menu=4&menu_select=71&podmenu_select=191&nreko=504 (dostęp: 14.01.2014).

²⁷ J. Mikuła, *Systemy Zarządzania Środowiskowego*, <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:qh3qD3vTAKEJ:iim.mech.pk.edu.pl/ktm/dydaktyka/spawalnictwo/Systemy%2520Zarzadzania%2520Srodowiskowego.pps+%&cd=1&hl=pl&ct=clnk&gl=pl> (dostęp: 15.01.2014).

²⁸ A. Wasiak, G. Dobrzański, *Zrównoważony rozwój w przedsiębiorstwie i jego otoczeniu*, Białystok 2005, s. 131.

²⁹ *Ibidem*.

wymogów dla inwestorów. Zdaniem menedżerów może to wpływać na wzrost dochodów firmy, ponieważ lepszy wizerunek pozwala osiągać większą sprzedaż i zyski. Inną godną uwagi kwestią jest powtórne wykorzystanie odpadów, które jak przekonują eksperci, może być opłacalne. Banki oferują preferencyjne stopy oprocentowania kredytów dla firm szczycących się certyfikatem EMAS. Firma dzięki certyfikatowi (EMAS czy ISO) polepsza swój wizerunek w oczach potencjalnych klientów, co ma bezpośredni wpływ na markę. Ma to ogromne znaczenie dla otoczenia biznesowego przedsiębiorstwa. Logo EMAS otwiera wiele drzwi i przyczynia się do poprawy relacji z innymi przedsiębiorstwami, z klientami, administracją publiczną, organami kontroli oraz mieszkańcami obszaru, na którym działa firma³⁰. Przykładem jest pakt środowiskowy³¹ wprowadzony przez rząd niemieckiego landu Bawaria, który zakłada rezygnację z opłat za pobór wody czy też ograniczenie opłat za emisję w przypadku firm posiadających certyfikat.

Niestety mała popularność systemu w Polsce pomimo już 10 lat przynależności naszego kraju do Unii każe zwrócić uwagę na ewentualne koszty wiążące się z wprowadzeniem EMAS. Za podstawową wymierną wadę systemu uważa się koszt certyfikacji. Jest on niemały — 1000 zł netto za osobę, a trzyletni certyfikat to wydatek rzędu 5000 euro³². Kolejnymi kosztami są nakłady inwestycyjne związane z usprawnieniem procesu produkcji, zainstalowania czujników czy wyposażenia urządzeń. Mniej wymierne wady systemu to między innymi brak zaangażowania kadry i pracowników, co w dużej mierze wynika z braku zrozumienia koncepcji systemu zarządzania środowiskiem oraz zjawisko „spoczywania na laurach” — celem jest uzyskanie certyfikatu, nie poprawa kompatybilności ze środowiskiem.

5. System EMAS na Dolnym Śląsku

Dolny Śląsk jest piątym województwem co do największej emisji pyłów i gazów (bez dwutlenku węgla) z zakładów przemysłowych i szczególnie uciążliwych (po województwach śląskim, łódzkim, mazowieckim i małopolskim)³³. W roku 2008 o 1,8% wzrosła ilość emisji dwutlenku węgla do atmosfery z zakładów przemysłowych województwa, 93% odpadów komunalnych jest unieszkodliwianych przez ich zdeponowanie na wysypisku, 5% podlega wysegregowaniu, a jedynie 2% odpadów unieszkodliwieniu biologicznemu³⁴. Nadal 31% wysypisk przyjmujących odpady komunalne nadaje się do zamknięcia, a 21% do modernizacji³⁵.

³⁰ A. Wasiak, G. Dobrzański, *op. cit.*, s. 133.

³¹ Zob. <http://www.stmug.bayern.de/umwelt/wirtschaft/index.htm> (dostęp: 26.03.2012).

³² <http://www.edqm.eu/en/inspection-programme-certification-159.html> (dostęp: 15.01.2014).

³³ J. Kubicka, [w:] *Uwarunkowania rozwoju Dolnego Śląska w perspektywie roku 2020*, red. T. Kupczyk, Wrocław 2010.

³⁴ *Ibidem*, s. 211.

³⁵ *Ibidem*.

Dolny Śląsk nie przoduje, jeżeli chodzi o liczbę przedsiębiorstw, które uzyskały certyfikat EMAS. Obecnie są to zaledwie cztery firmy i to z Wrocławia (zob. tabela 1).

Pionierem na Dolnym Śląsku jest przedsiębiorstwo Bombardier Transportation Polska Spółka z o.o. , które już w 2007 roku zarejestrowało się w systemie (mimo że w Polsce implementowano dyrektywę dopiero w roku 2011). Działający w sferze transportowej Bombardier co roku pomyślnie przechodzi audyt. W 2010 roku uzyskał prolongatę uprawnień. Zdecydowanie najgorzej poradziło sobie przedsiębiorstwo EKO CYKL Organizacja Odzysku S.A., które takowej nie otrzymało. Na stronie internetowej nie jest podana przyczyna zaniechania kontynuowania rejestru. W 2013 roku przedsiębiorstwo zawiesiło swoje uczestnictwo w programie.

Tabela 1. Przedsiębiorstwa z Dolnego Śląska posiadające certyfikat EMAS

Lp.	Nr w rejestrze	Nazwa organizacji	Nazwa i adres obiektu	Data rejestracji	Deklaracja środowiskowa ważna do	Data walidacji	Data weryfikacji	Uwagi
1.	PL 2.02-001-7	Bombardier Transportation Polska Spółka z o.o. 53-609 Wrocław ul. Fabryczna 12	—	23.02.2007	31.10.2013	03.10.2012	03.10.2012	—
2.	PL 2.02-002-16	EKO CYKL Organizacja Odzysku S.A. 51-166 Wrocław ul. Krzywoustego 82-86	—	12.02.2009	09.09.2012	09.09.2011	09.09.2011	Rejestracja organizacji w rejestrze EMAS została zawieszona z dniem 15 lutego 2013 r.
3.	PL 2.02.003-32	AB S.A. 51-416 Wrocław ul. Kościelżyńska 32	—	15.02.2012	30.09.2013	19.09.2012	19.09.2012	—

4.	PL 2.02- 004-35	Urząd Miejski Wrocławia, pl. Nowy Targ 18, 50-141 Wrocław	pl. Nowy Targ 1–8, 50-141 Wrocław	24.10. 2012	15.06. 2014	15.06. 2013	15.06. 2013	—
			al. Kromera 44, 51-163 Wrocław					
			ul. G. Zapolskiej 2/4, 50-032 Wrocław					
			ul. Świdnicka 53, 50-030 Wrocław					
			ul. W. Bogu- sławskiego 8, 10, 50-031 Wrocław					
			ul. Kotlarska 41, 50-151 Wrocław					
			ul. Bernardyńska 5, 50-156 Wrocław					
			ul. P. Włod- kowica 20/22, 50-072 Wrocław					
			Sukiennice 8, 50-107 Wrocław					
			Sukiennice 9, 50-107 Wrocław					
			Sukiennice 10–13, 50-107 Wrocław					
Rynek-Ratusz 7/9, 50-106 Wrocław								
5.	PL 2.02- 005-38	DOL-EKO Organizacja Odzysku S.A., ul. Świe- radowska 75, 50-559 Wrocław	—	8.11. 2012	30.06. 2013	10.08. 2012	10.08. 2012	—

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.gdos.gov.pl/Articles/view/4889/> (dostęp: 23.01.2014).

Dobrze radzą sobie DOL-EKO Organizacja Odzysku S.A. oraz AB S.A., które mimo skomplikowanych procesów technologicznych i dużych ilości odpadów powstających w procesie produkcji (branża IT oraz przetwarzanie odpadów) skutecznie monitorują oddziaływanie na środowisko i zamieściły swoje deklaracje środowiskowe na stronie systemu. Ciekawym podmiotem biorącym udział w systemie jest Urząd Miejski Wrocławia. Dokonując analizy jego deklaracji środowiskowej, można wnioskować o szczególnym zaangażowaniu personelu w koncepcję zrównoważonego rozwoju — o czym świadczą chociażby ograniczenie zużycia papieru, dbałość o energooszczędność w miejscu pracy, kwestią sporną jest natomiast rzeczywiste przełożenie funkcjonowania pracy administracyjnej na poprawę jakości środowiska naturalnego na Dolnym Śląsku.

Zakończenie

Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest istotnym zagadnieniem dla polskich przedsiębiorstw i to głównie od władz lokalnych zależy, czy rozwój gospodarczy kraju nie będzie się odbywał kosztem środowiska naturalnego. Systemy zarządzania środowiskiem są dobrym narzędziem mogącym pomóc zmienić perspektywę naszego kraju, który wchodząc do elitarnego klubu państw członkowskich Unii Europejskiej, stanął przed wymogiem sprostania zachodnim standardom. Propagowanie zachowań proekologicznych nie jest już kwestią mody, lecz przymusem usankcjonowanym przez prawo międzynarodowe. Polska musi się dostosować do obowiązujących norm. Najlepiej tego dokonać przez zaangażowanie jednostek, które najbardziej przyczyniają się do wzrostu gospodarczego, ale też degradowują środowisko najbardziej — przedsiębiorstw.

Obserwując sytuację na Dolnym Śląsku, krytycznie ocenia się zaangażowanie przedsiębiorstw w koncepcje ekorozwoju. Na rok 2014 są to tylko cztery przedsiębiorstwa na 43 ogółem w Polsce (przy 1,7 mln zarejestrowanych w Polsce przedsiębiorstw sektora MŚP, z czego około 140 tysięcy w województwie dolnośląskim)³⁶. Do grudnia 2011 w systemie EMAS w Europie zarejestrowano 4256 organizacji (obejmujących 6743 obiekty)³⁷. Unaocznia to zacołanie naszego państwa pod tym względem. Kwestią sporną jest perspektywa zahamowania rozwoju gospodarczego Polski przez wyśrubowane normy unijne ustanowione przez dyrektywy, jednakże rozwój zrównoważony, jak sama nazwa wskazuje, może zapewnić pozytywną prognozę dla naszej gospodarki i stały wzrost w kolejnych latach.

³⁶ Agencja „Lewiatan”, *Przedsiębiorcy na Dolnym Śląsku, Fakty, liczby, przykłady, raport na temat wkładu przedsiębiorców w rozwój województwa dolnośląskiego prezentacje laureatów konkursu „Biznes. Dobry wybór”*, grudzień 2012, s. 7.

³⁷ Zob. http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm (dostęp: 26.03.2012).

Bibliografia

Opracowania

- Adamczyk J., Nitkiewicz T., *Programowanie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw*, Warszawa 2007.
- Berger R., *Zielony zysk, zielony wzrost — Jak zielona rewolucja stymuluje gospodarkę*, Warszawa 2011.
- Graczyk A., *Kształtowanie zrównoważonego rozwoju w reakcji na kryzys globalny*, Wrocław 2011.
- Kowalkowski A., Janczyk Z., *Wdrażanie systemu zarządzania środowiskowego w regionie z uwzględnieniem organizacji funkcjonujących w gminie i powiecie*, Kielce-Warszawa 2002.
- Kramer M., Urbaniec M., Kryński A., *Międzynarodowe zarządzanie środowiskiem*, t. I. *Interdyscyplinarne założenia prakseologicznego zarządzania środowiskiem*, 2004, s. 75.
- Kupczyk T. (red.), *Uwarunkowania rozwoju Dolnego Śląska w perspektywie roku 2020*, Wrocław 2010.
- Matuszak-Flejszman A., *EMAS — w kierunku zrównoważonego rozwoju*, www.e-czytelnia.com.
- Nowak Z., *Czystsza produkcja — strategia ochrony środowiska XXI w.*, „Problemy Ekologii” 1997, nr 2.
- Rogall H., *Ekonomia zrównoważonego rozwoju*, Poznań 2010.
- Rok B., *Odpowiedzialny biznes w nieodpowiedzialnym świecie*, Warszawa 2004.
- Sikorski P., *System kar i odpowiedzialności za szkody wyrządzone środowisku*, <http://een.org.pl/index.php/ochrona-srodowiska---spis/page/2/articles/system-kar-i-odpowiedzialnosc-za-szkody-wyrzadzzone-w-srodowisku.html>.
- Wasiak A., Dobrzański G., *Zrównoważony rozwój w przedsiębiorstwie i jego otoczeniu*, Białystok 2005.

Dokumenty

- Agencja „Lewiatan”, *Przedsiębiorcy na Dolnym Śląsku, Fakty, liczby, przykłady, raport na temat wkładu przedsiębiorców w rozwój województwa dolnośląskiego, prezentacje laureatów konkursu „Biznes. Dobry wybór”*, grudzień 2012.
- Dyrektywa Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów.
- Komunikat Komisji Europejskiej z dnia 9 grudnia 2005 r. w sprawie stosowania artykułu 228 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską SEC(2005)1658.
- Państwowa Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2010–2011*, Warszawa 2012.
- Presidency Conclusions, Lisbon European Council 23 and 24 March 2000, EC, Lisbon 2000.
- Rozporządzenie nr 761/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 marca 2001 r., dopuszczające dobrowolny udział organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS).

Strony internetowe

- http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm.
- www.edqm.eu.
- www.emas-polska.pl.
- www.gdos.gov.pl.

www.iso.org.pl.
www.stmug.bayern.de.
www.emas.mos.gov.pl.
www.tc207.org.
<http://een.org.pl/>.
www.sejm.gov.pl.

Environmental management system — EMAS as a tool for the implementation of a sustainable development strategy at the enterprise level

Summary

The concept of sustainable development is an important issue for Polish enterprises. It mostly depends on local authorities whether the country's economic development will take place at the expense of environmental degradation or not. Environmental management systems can be helpful and will be able to change the perspective of our country which entered the elitarian club of European Union Member States. This entails the need to adhere to the Western standards. Promoting pro-environmental behavior is no longer a matter of fashion but an obligation sanctioned by international law. Poland must adapt to the current standards. It could be done best through the involvement of individuals who contribute the most to the economic growth.

Observing the situation in Lower Silesia, the conception of sustainability development is rather unpopular among the enterprises. Generally in 2014 there were only 4 companies out of 43 in the whole country which implemented the EMAS system. The results of the leading European states — Germany and Spain, show the backwardness of our country in this regard. A contentious issue is a perspective of slowing down Polish economic development through the strict EU standards established by the Directives, however, as the name suggests — sustainable development can provide a positive prognosis for our economy and a sustained increase in the following years.